

ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Приведення цілей і змісту системи сучасної вищої освіти України відповідно до вимог Болонської конвенції передбачає зміну акцентів із формування у студентів системи знань на створення умов для їх самостійного активного пошуку. У сучасному суспільстві однією з провідних, ключових вимог до кваліфікованого фахівця, зокрема початкової освіти, є володіння ним сукупністю компетентностей. Однією з таких є самоосвітня компетентність. Сьогодні пошук та обґрунтування шляхів формування даної якості розглядається в якості складного інноваційного завдання роботи вищої школи. Зважаючи на актуальність проблеми у статті розкривається сутність поняття «самоосвітня компетентність», а також наводиться модель формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

***Ключові слова:** самоосвітня компетентність, самоосвітня компетентність майбутнього вчителя початкової школи.*

Воропай Н.А. **ФОРМИРОВАНИЕ САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Приведение целей и содержания системы современного высшего образования Украины в соответствии с требованиями Болонской конвенции предусматривает изменение акцентов с формирования у студентов системы знаний на создание условий для их самостоятельного активного поиска. В современном обществе одним из ведущих, ключевых требований к квалифицированному специалисту, в частности начального образования, является владение им совокупностью компетентностей. Одной из таких является самообразовательная компетентность. Сегодня поиск и обоснование путей формирования данного качества рассматривается в качестве сложного инновационного задания работы высшей школы. Ввиду актуальности проблемы в статье раскрывается сущность понятия «самообразовательная компетентность», а также приводится модель формирования самообразовательной компетентности будущих учителей начальной школы.

***Ключевые слова:** самообразовательная компетентность, самообразовательная компетентность будущего учителя начальной школы.*

Voropay N. A. **FUTURE PRIMARY EDUCATION SPECIALIST'S SELF-COMPETENCE FORMATION**

Bringing the objectives and content of modern system of Ukrainian higher education in accordance with the requirements of Bologna Convention provides a shift of emphasis from the formation of students' system of knowledge to creation the conditions for their independent active search. In modern society, one of the leading, key requirements for a qualified professional, in particular primary education is the possession of competencies totality. One of such is the self-educational competence. Today the search and substantiation of the ways to form the quality is considered as a complex of innovative tasks for university work. Depending on the urgency of the

problem the article reveals the essence of the concept «self-educational competence», and also provides a model of future primary school teachers' self-competence formation.

Key words: *selfeducational competence, selfeducational competence in teachers of primary school.*

Постановка проблеми. Сучасний фахівець повинен володіти науковими знаннями, ефективними прийомами та вміннями, що дозволяють самостійно та швидко адаптуватися в мінливому інформаційному середовищі. При цьому необхідно, щоб підготовка студентів до самостійного поповнення знань і подальшого саморозвитку здійснювалася ще у вищому навчальному закладі.

У сучасному суспільстві однією з провідних, ключових вимог до кваліфікованого фахівця, зокрема початкової освіти, є володіння ним сукупністю компетентностей. Однією таких компетентностей, що визначає нову якість освіти, є самоосвітня компетентність. Слід зазначити, що вона є системоутворюючою, оскільки органічно поєднує у власному розвитку формування всіх інших компетентностей, будучи не тільки метою, але й засобом ефективного розвитку особистості в процесі професійної освіти. Таким чином, проблема розвитку самоосвітньої компетентності отримала сьогодні особливу актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема компетентнісного підходу до процесу підготовки вчителів початкових класів зумовлює чітке розуміння не тільки сутності, а й структури та особливостей професійних компетенцій у галузі освіти. Цьому питанню присвячені дослідження І.Агапова, В.Болотова, Ю. Громико, С. Додоки, О.Дахіна, І.Зимньої, Т.Іванової, В.Кальней, В.Краєвського, Г.Левітаса, В.Ледньова, Г.Селевко, В.Серікова, А.Хуторського, С.Шишова та ін.

На стиці ХХ-ХХІ ст. вітчизняні науковці Н. Бібік, І. Зязюн, Н. Кічук, О. Овчарук, Л.Петухова, О. Пометун, О. Савченко, Л. Хоружа та ін. активно розробляють проблеми набуття і використання молоддю життєво важливих компетентностей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні педагогічною наукою здійснюється активне впровадження компетентнісного підходу в процес навчання вищих навчальних закладів. Так, ученими визначено ключові компетентності, їхню ієрархію, досліджено сутність компетентності, шляхи її формування. Однак проблема формування самоосвітньої компетентності особистості з метою вирішення життєвих питань, самовдосконалення своєї особистості в інтелектуальній, духовній, професійній сферах вимагає теоретичних досліджень і практичного вирішення.

Означеній проблемі присвячені дослідження науковців Росії та України (І.Преображенська, Н.Коваленко, О.Фоміна, Л.Білоусова, О.Кисельова).

Формулювання мети статті. Метою статті є розкриття проблеми формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі їх професійної підготовки в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що якість сформованості ключових компетентностей майбутнього вчителя початкових класів обумовлено рівнем розвитку його самоосвітньої компетентності, яку варто розглядати як фактор соціальної конкурентоспроможності випускника, оскільки вона дозволяє одержати якісну вищу освіту, опанувати професією, досягти необхідної кваліфікації, при необхідності переміняти спеціальність. Варто виділити три основних фактори соціальної й особистісної значимості даної компетентності.

По-перше, вона забезпечує академічну мобільність студента, його готовність освоїти програму вищої професійної освіти.

По-друге, названа компетентність обумовлює професійну мобільність особистості випускника, здатного не тільки надалі розвивати свої професійні навички, підвищити кваліфікацію, але й готового при необхідності поміняти спеціальність, сферу своєї професійної діяльності.

По-третє, сприяє підвищенню якості роботи вищої освітньої установи, соціального інституту, покликаноного реалізувати програму вищої освіти.

Самоосвітня компетентність – інтегративна особистісна властивість, що забезпечується емоційно-ціннісним відношенням до саморозвитку й самоосвітньої діяльності, системою знань про планування й реалізацію самоосвітньої діяльності, про способи самовиховання; суб'єктно-особистісним досвідом продуктивного вирішення проблем розвитку, розробки й реалізації моделей підготовки студентів до самоосвітньої діяльності; готовністю до безперервного саморозвитку якостей професіонала, самовдосконаленню, самоосвіті в області майбутньої професії [7].

У дисертаційній роботі І.Преображенської зазначається, що *самоосвітня компетентність* – це особистісно-професійна якість спеціаліста, яка виявляється в його здатності до постановки мети та завдань самоосвітньої діяльності, орієнтування в інформаційно-професійному просторі, вироблення власної системи самостійної пізнавальної діяльності, до вибору та ефективному застосуванню сучасних засобів інформаційної підтримки самоосвіти [5].

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що самоосвітня компетентність особистості передбачає наявність:

- системи цінностей, усвідомлення важливості освіти в сучасному житті, особистісної відповідальності за власне життя;
- системи знань про методи пізнання, інформаційний пошук;
- уміння та прагнення використовувати їх у навчанні, для потреб власної самоосвіти, у повсякденному житті;
- активної позиції;
- здатність до самоосвіти, організації власних прийомів самонавчання;
- відповідальність за рівень власної самоосвітньої діяльності;
- гнучкість застосування знань, умінь і навичок в умовах швидких змін;
- постійний самоаналіз, контроль своєї діяльності [2; 3].

Крім того, розгляд та аналіз різних підходів до поняття «самоосвітня компетентність майбутнього вчителя початкової школи», дали змогу сформулювати узагальнене визначення. *Під нею ми розуміємо якість особистості педагога, що характеризується здатністю та готовністю до*

безперервної самоосвіти у професійній сфері, а також до використання можливостей інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища з метою забезпечення ефективності цієї діяльності.

Формування самоосвітньої компетентності студентів, як уже було сказано, є актуальною та складною педагогічною проблемою. Без її вирішення неможливо говорити про достатній рівень підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Означену проблему складно вирішити за допомогою простого збільшення кількості годин, що відводяться на самостійну роботу. Для того, щоб підвищити якість цієї роботи, необхідний системний підхід до процесу її планування й організації.

Розробка моделі формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя початкових класів (рис. 1). є теоретичною підставою для вирішення означеної проблеми. У даній моделі можна виділити такі компоненти: мета, етапи формування самоосвітньої компетентності, педагогічні умови, інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, моніторинг, результат.

Мета полягає у формуванні самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Реалізація означеної мети здійснюється протягом трьох етапів: підготовчого, діяльнісного та рефлексивно-оцінювального.

Охарактеризуємо кожен з них.

На *першому (підготовчому) етапі* основними завданнями було визначення стану сформованості самоосвітньої компетентності, формування потреби в самоосвітній діяльності. Виконання означених завдань здійснювалося під час наступних форм організації діяльності: лекційні, семінарські, індивідуальні заняття. Серед методів, які використовувалися протягом даного етапу, слід назвати анкетування, педагогічне спостереження, самостійну роботу, пояснення, бесіду, заохочення, демонстрацію.

Під час *другого (діяльнісного) етапу* реалізовувалося завдання стосовно засвоєння студентами сукупності знань, умінь і навичок самоосвітньої діяльності з використанням засобів ІКТ. Слід зазначити, що на цьому етапі, як і на попередньому, також здійснювався розвиток професійно важливих якостей

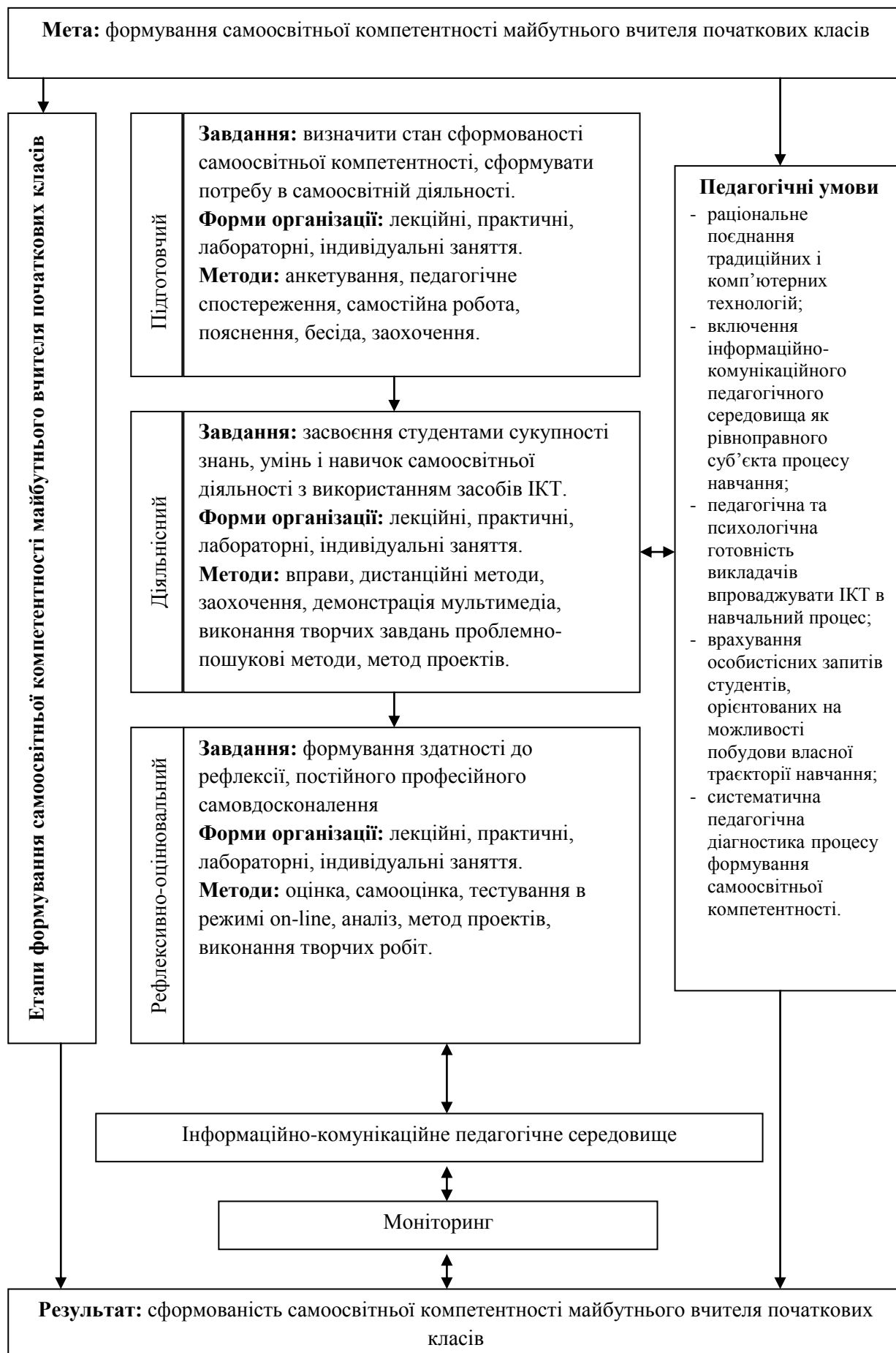

Рис. 1. Модель формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя початкових класів

майбутнього фахівця початкової освіти, розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості. Для вирішення поставлених завдань організовувалися наступні види діяльності студентів: оволодіння основними прийомами роботи з навчально-методичною інформацією за допомогою ІКТ, виконання самостійних і творчих робіт з професійно-орієнтованих дисциплін. Основними методами досягнення завдань етапу є пояснення, вправи, кейс-метод, заохочення, демонстрація, виконання творчих завдань проблемно-пошукові методи, метод проектів.

Основними завданнями *третього (рефлексивно-оцінювального) етапу* виступають такі: формування здатності до рефлексії, до постійного професійного самовдосконалення. Зміст діяльності на цьому етапі полягав у закріпленні навичок самоосвіти з використанням ІКТ, вдосконаленні вміння аналізувати, оцінювати, корегувати та прогнозувати результати самоосвіти. Як і на попередніх етапах, виконання завдань здійснювалося під час лекційних, семінарських та індивідуальних занять. При цьому використовувалися методи: оцінка, самооцінка, тестування, аналіз, метод проектів, виконання творчих робіт.

Слід зазначити, що даний етап передбачає здійснення майбутнім фахівцем самоконтролю та самокорекції процесу самоосвіти. Аналіз самоосвітньої діяльності з метою її корекції потребує особливих умінь аналізувати:

- правильність постановки цілей, трансформування їх у конкретні завдання;
- адекватність комплексу завдань, які необхідно вирішити, вихідним умовам;
- відповідність змісту самоосвітньої діяльності поставленим завданням;
- причини успіху та невдач, помилок і труднощів у процесі реалізації поставлених завдань самоосвіти;
- досвід своєї діяльності відповідно до розроблених критеріїв і рекомендацій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами дослідження були визначені педагогічні умови ефективного формування самоосвітньої компетентності, що відповідають вимогам сучасної освітньої парадигми. Це насамперед раціональне поєднання традиційних і комп'ютерних технологій як чинника підвищення оптимізації навчального процесу; педагогічна та психологічна готовність викладачів впроваджувати інформаційно-комунікаційні технології в навчальний процес; використання активних методів формування у студентів інформатичних умінь і навичок роботи; врахування особистісних запитів студентів, орієнтованих на можливості побудови власної траєкторії навчання; систематична педагогічна діагностика процесу формування досліджуваного феномена; врахування комплексу факторів, що впливають на формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Теоретичний аналіз досліджень дозволив зробити висновок про актуальність визначеної нами теми, недостатність її розв'язання та необхідність подальшої розробки. Особливої уваги потребує дослідження проблеми формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища.

Список використаних джерел

1. Білоусова Л.І. Технологія формування у майбутніх педагогів компетентності самоосвіти з використанням потенціалу інформаційно-навчального середовища /Л.І. Білоусова, О.Б. Кисельова //Інформаційні технології в освіті: [зб. наук. праць] /Гол. ред. Співаковський О.В. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – Випуск III. – С. 11-20.

2. Иванютина В.И. Формирование ключевых компетентностей учеников на уроках математики [Электронный ресурс] /В.И. Иванютина. – Режим доступа: <http://festival.1september.ru/articles/416315/>

3. Коваленко Н.В. Формування самоосвітньої компетентності учнів основної школи сільської місцевості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.09 /Н.В. Коваленко. – К., 2009. – 20 с.

4. Петухова Л.Є. Теоретико-методичні засади формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів: дис. ... доктора пед. наук. /Л.Є. Петухова. – Одеса, 2009. – 564 с.

5. Преображенская И.Н. Формирование самообразовательной компетентности студентов художественно-графических специальностей (на материале дисциплин информационного цикла): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 /И.Н.Преображенская. – Воронеж, 2008. – 205 с.

6. Фомина Е.Н. Формирование самообразовательной компетентности студентов на основе применения модульной технологии (на примере средних профессиональных учебных заведений): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» /Е.Н. Фомина. – Волгоград, 2007. – 24 с.

7. Чеботарева Е.С. Информационные технологии в развитии самообразовательной компетентности студентов [Электронный ресурс] /Е.С. Чеботарева. – Режим доступа: <http://ito.edu.ru/2008/Kursk/II.html>.